

Nr 51.

Ankom till riksdagens kansli den 18 november 1943 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 15 oktober 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 348, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m.

Härigenom förordnas, att 4 § lagen den 1 mars 1940 om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

4 §.

Skyddsrum skall utföras på det sätt som med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge är mest ändamålsenligt. Det skall erbjuda skydd åtminstone mot splitter från bomber och andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot stridsgaser. Är skyddsrum beläget inom eller i omedelbar närhet av byggnad, skall det hava sådan hållfasthet, att det kan beräknas motstå den belastning som kan uppkomma, om byggnaden sammanstörtar. Skyddsrum vid industriell anläggning, som enligt av Konungen meddelade föreskrifter hänförts till anläggningar av krigsviktig natur, skall så långt möjligt erbjuda skydd jämväl mot direkt bombträff.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I fråga om redan befintlig anläggning skall vad i nya lagen sägs ej äga tillämpning annat än vid väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av anläggningen eller där eljest synnerliga skäl föreligga.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 460, av herr *Lundberg* i Hälsingborg, däri hemställes att riksdagen ville vidtaga sådan ändring i propositionen, att kostnaden för anordnandet av fullträffsäkra skyddsrum vid krigsviktiga industrianläggningar till viss skälig del skall bestridas av statsmedel.

Beträffande de skäl som ligga till grund för motionärens hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

De grundläggande bestämmelserna om luftskyddet innefattas i luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504) med däri senare — bl. a. genom lag den 23 februari 1940 (nr 81) — vidtagna ändringar. Enligt luftskyddslagen kan kommun av Kungl. Maj:t åläggas att anordna skyddsrum, i vilka vid luftanfall skydd kan beredas personal, som har att leda eller fullgöra luftskyddstjänst berörande orten i dess helhet, personer, som omhändertagas vid hjälpplatser, eller vägfarande och andra, som uppehålla sig utomhus på allmänna platser, s. k. allmänna skyddsrum. Beträffande skyddsrum, som icke äga samband med allmänna luftskyddet, s. k. enskilda skyddsrum, hänvisas i luftskyddslagen till vad därom särskilt stadgas. Befinner sig riket i krig eller krigsfara, äger Konungen förordna att riket eller del därav skall försättas i luftskyddstillstånd och att planerna för luftskyddet helt eller delvis skola verkställas.

Bestämmelser om enskilda skyddsrum meddelas i lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. Bestämmelserna äro tillämpliga inom område, som Konungen bestämmer, samt, efter särskilt förordnande, jämväl i fråga om anläggningar och byggnader utanför sålunda bestämt område. Bland anläggningar och byggnader, som skola förses med skyddsrum, omnämnes i lagen industriell anläggning, vid vilken i regel minst tjugufem personer samtidigt äro sysselsatta. Skyddsrum skall såvitt möjligt kunna hysa så många människor, som i allmänhet kunna antagas samtidigt besöka eller vara sysselsatta eller bosatta eller eljest vistas inom anläggningen eller byggnaden eller den del därav, för vilken skyddsrummet anordnas. Skyddsrum skall anordnas på sådan plats inom eller invid anläggningen eller byggnaden, att det utan tidsutdräkt kan uppsökas av dem, för vilka det är avsett. Det skall vara så beskaffat, att det erbjuder skydd åtminstone mot splitter från bomber och andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot stridsgaser. Är skyddsrum beläget inom eller i omedelbar närhet av byggnad, skall det hava sådan hållfasthet, att det kan beräknas motstå den belastning som kan uppkomma, om byggnaden sammanstörtar. Skyddsrum med nu nämnd motståndskraft mot splitter, ras m. m. brukar benämnas normalskyddsrum. Skyldigheten att inrätta skyddsrum åvilar anläggningens eller byggnadens ägare. Det åligger byggnadsnämnd att, innan byggnadslov meddelas, pröva vilka åtgärder till skydd mot skador genom luftanfall som skola vidtagas. I fråga om

bl. a. industriell anläggning med minst tjugufem sysselsatta, skall byggnadsnämnden underställa meddelat beslut om byggnadslov länsstyrelsens prövning såvitt angår luftskyddet. Finnes ej byggnadsnämnd i ort, där åtgärder till skydd mot skador genom luftanfall skola vidtagas, skall, om någon vill utföra bl. a. anläggning av nyss angivet slag eller verkställa väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning, länsstyrelsens godkännande av företaget i förväg inhämtas såvitt angår luftskyddet. Länsstyrelsen äger helt eller delvis medgiva befrielse från vidtagande av åtgärd som avses i lagen, om åtgärden prövas medföra oskäligen kostnad eller ock sådan befrielse kan medgivas utan eftergivande av skäligen anspråk på luftskydd. I övrigt äger Konungen medgiva undantag från lagens bestämmelser. Tillsyn å efterlevnaden av lagen utövas, där ej Konungen annorlunda förordnat, under länsstyrelsens inseende av luftskyddschefen. Någon rätt till ersättning av allmänna medel för åtgärd enligt lagen finnes ej stadgad i denna. Talan mot beslut, som enligt lagen meddelas av länsstyrelsen, må föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement. Rätt att föra talan tillkommer jämväl luftskyddsinspektionen.

Från skyddsrumslagens tillämpningsområde äro undantagna bl. a. anläggningar, som avses i lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar. I sistnämnda lag stadgas skyldighet för ägare eller innehavare av vissa sådana anläggningar att med avseende å anläggningen och driften vid densamma vidtaga erforderliga åtgärder för att minska faran för och begränsa verkningarna av bl. a. skada genom luftanfall. Bland sådana åtgärder nämnes utförande av skyddsrum, men bestämmelser om skyddsrummens beskaffenhet givas icke i lagen.

Redan före tillkomsten av skyddsrumslagen hade genom lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov — vars bestämmelser dock väsentligen äga tillämpning blott vid luftskyddstillstånd — ett stadgande givits, med stöd varav skyldighet att anordna skyddsrum kan föreskrivas. Enligt berörda lag är nämligen ägare eller innehavare av anläggning, inrättning, fastighet eller annan egendom, för vilken luftskyddsplan uppgjorts eller luftskydd eljest erfordras, pliktig att tåla eller vidtaga de åtgärder med avseende å egendomen ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för luftskyddets genomförande. Ägare eller innehavare av egendom, som beröres av åtgärden, är berättigad till ersättning av kronan, dock att, såframt åtgärden huvudsakligen avser beredande av skydd för viss egendom eller dess ägare eller innehavare eller för personer, som vid tiden för luftskyddstillståndets inträde bodde eller vistades inom egendomen eller eljest nyttjade denna, ersättning utgår allenast om och i den mån det med avseende å storleken av kostnad eller skada, som föranledes av åtgärden, samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt. Beslut, som enligt lagen meddelats av länsstyrelse, må överklagas hos Konungen.

Genom kungörelse den 9 april 1940 (nr 192) med förordnande jämlikt 13 § luftskyddslagen förordnade Kungl. Maj:t om luftskyddstillstånd i vissa

avseenden och genom kungörelse den 13 i samma månad (nr 210) utvidgades luftskyddstillståndet att omfatta bl. a. inrättande av skyddsrum.

I en den 12 november 1942 dagtecknad skrivelse till överståthållarämbetet och länsstyrelserna i samtliga län hemställde luftskyddsinspektionen, under hänvisning till att luftskyddstillstånd vore rådande, att länsstyrelsen efter prövning i varje särskilt fall ville med stöd av 4 § luftskyddets förfoganderättslag föreskriva, att sådana krigsviktiga industrier, som på grund av sin belägenhet eller större betydelse kunde befinnas bliva särskilt utsatta för anfall från luften, skulle anordna *fullträffsäkra* skyddsrum dels vid ny- eller ombyggnad, dels ock i vissa fall, då eljest goda förutsättningar för anordnande av dylika skyddsrum föreläge. Till motivering av denna hemställan anförde inspektionen, att det vore nödvändigt att i vissa fall vid den omfattande om- och nybyggnad av krigsviktiga företag, vilken ägde rum, mera betryggande skydd anordnades än som erbjödes i anläggningar av normalskyddsrum karaktär. Detta gällde speciellt i de fall, då sådana industrier grupperades till mer eller mindre sammanhängande industriområden, vilka kunde förutsättas vara begärliga och lätt sårbara mål för fientliga flyganfall.

Med anledning av luftskyddsinspektionens hemställan avlät överståthållarämbetet den 30 december 1942 en skrivelse till Konungen, däri ämbetet anförde bland annat följande:

I motsats till skyddsrumslagen av den 1 mars 1940 innehåller icke lagen om förfoganderätt för luftskyddets behov några föreskrifter om huru långtgående åtgärder i fråga om inrättande av skyddsrum, som myndigheterna kunna kräva med stöd av — — — 4 § sistnämnda lag. Hos de lokala luftskyddsmyndigheterna såväl som hos allmänheten torde emellertid den uppfattningen vara rådande, att kraven på skyddsrummen icke kunna ställas högre än som anges i skyddsrumslagen. Man har med andra ord utgått från, att den skyldighet att inrätta skyddsrum, som grundas på 4 § 1 mom. luftskyddets förfoganderättslag, icke sträcker sig längre än till inrättande av normalskyddsrum. Enligt överståthållarämbetets mening föreligger också fog för denna uppfattning. Ur ekonomisk synpunkt måste det nämligen anses orimligt, om man med stöd av luftskyddets förfoganderättslag skulle kunna kräva mera långtgående åtgärder än enligt skyddsrumslagen. Detta skulle ju kunna medföra, att skyddsrum, som en fastighetsägare eller företagare inrättat i vederbörlig ordning med stöd av bestämmelserna i den senare författningen, skulle kunna förklaras otillräckliga med stöd av bestämmelserna i den förra författningen. I många fall skulle följden härav bliva, att de kostnader, som nedlagts på skyddsrummen till fullgörande av skyddsrumslagens bestämmelser, skulle bliva helt eller delvis onyttiga. På nu anförda skäl anser sig överståthållarämbetet i sakens nuvarande läge icke kunna efterkomma luftskyddsinspektionens ovannämnda hemställan. Emellertid har överståthållarämbetet ansett sig böra bringa ärendet till Kungl. Maj:ts kännedom, för den händelse Kungl. Maj:t skulle finna lämpligt att genom åvägabringande av lagändring eller på annat sätt få till stånd annan praxis.

I utlåtande över överståthållarämbetets skrivelse uttalade luftskyddsinspektionen bland annat, att erfarenheterna från de krigförande länderna givit vid handen att krigsviktiga industrier särskilt utsattes för anfall från luften. Det

bleve då av den allra största betydelse för den fortsatta produktionen att de vid sådana industrier sysselsätta arbetarna, vilkas specialkunskaper knappast kunna ersättas, i möjligaste mån bereddes skydd i fullträffsäkra skyddsrum.

I en sedermera inom luftskyddsinspektionen utarbetad, den 27 september 1943 dagtecknad promemoria angående fullträffsäkra skyddsrum i krigsviktiga industrier anföres följande:

Jämlikt skyddsrumslagen föreligger skyldighet att anordna skyddsrum för bl. a. industrier med mer än 25 anställda om de äro belägna inom luftskydds-ort. Skyddsrummen skola jämlikt bestämmelserna i 4 § skyddsrumslagen vara så beskaffade att de erbjuda skydd mot splitter, stridsgas och rasmassor, d. v. s. motsvara vad som i allmänhet benämnes normalskyddsrum. Dyligt normalskyddsrum torde genomsnittligt i samband med nyanläggning betinga en kostnad av högst 100 kronor per person.

För särskilt krigsviktiga industrier i utsatt läge torde emellertid med fog kunna ifrågasättas om icke kravet på skyddsrum bör sättas högre än normalskyddsrum. Den personal som sysselsättes vid dylika industrier är många gånger ytterligt svårersättlig med hänsyn till specialutbildning etc. och personalförluster i dylika fall kunna många gånger medföra större avbräck i produktionen än materiella skador.

Med fullträffsäkert skyddsrum förstås skyddsrumsanläggning, vilken utöver det skydd som normalskyddsrummen skänka, även skall skydda mot direkt träff. Dylig anläggning utföres antingen som fullträffsäkert skyddsrum i berg eller som friliggande fullträffsäkert skyddsrum. I sistnämnda fall förses anläggningen då med en skyddstäckning av granit, en s. k. sprängmantel. Konstruktionen varierar beroende på vilken bombvikt man avser att skydda sig mot. Vanligen beräknas fullträffsäkra skyddsrum skydda mot 300 eller 500 kg bombvikt. Härvid förutsättes att bomben skall vara av s. k. stabil konstruktion, d. v. s. sådan att om tändkonstruktionen är apterad för fördröjd tändning, vilket medger inträngning i konstruktionen, så håller bomben vid anslaget och är sålunda överstark i förhållande till skyddsrumskonstruktionen. Att skyddsrumskonstruktionen som regel ej beräknas för större bombvikter än 500 kg beror på att stabila bomber endast i undantagsfall förekomma i större vikter. Detta i sin tur beror framförallt på rent bombkonstruktiva skäl, men även på den effekt som ernås för olika bombtyper. Enda undantaget utgöres av s. k. pansarbomber, vilka förekomma i vikter ända upp till 1,800 kg och vilka användas mot fartyg och militära befästningar, där förutsättningen för maximal verkan är fullträff i målet. Mot samhällsmässig bebyggelse komma dylika bomber däremot ytterst sällan till användning. De minbomber som numera förekomma i mycket stora vikter, enligt uppgift ända upp till 5 ton, äro undantagslöst försedda med anordning för ögonblickständning och brisera sålunda i anslagsögonblicket utan nämnvärd inträngning, vilket medför att verkningarna koncentreras åt sidorna och icke i vertikalled. De skyddsrumskonstruktioner som beräknats för t. ex. 500 kg stabila bomber kunna sålunda beräknas skydda även mot tyngsta nu kända minbomber.

Kostnaderna för fullträffsäkra skyddsrum, under förutsättning att de avse utrymme för c:a 300 personer, kunna uppskattas till följande:

Skyddsrum i berg 150—250 kr/person, där variationen bl. a. beror på bergets art och därav betingat behov av särskild inbyggnad.

Friliggande fullträffsäkert skyddsrum under sprängmantel 250—350 kr/person, där variationen bl. a. beror på grundförhållandena.

Förslag till ändrade bestämmelser om anordnande av skyddsrum och om beskaffenheten av sådana lokaler innefattas i det av 1941 års hemortsförsvarssakkunniga innevarande år avgivna betänkandet med förslag till lag om folkskyddsväsendet (folkskyddslag) m. m. (Statens off. utredn. 1943: 27). De i betänkandet förordade reglerna om beskaffenheten av enskilda skyddsrum överensstämmer i väsentliga delar med motsvarande bestämmelser i gällande luftskyddslag. Det föreslås att enskilt skyddsrum, som är inrättat för mer än tio personer, skall uppfylla kraven på normalskyddsrum. Detta begrepp har i förslaget i huvudsak samma innebörd som för närvarande. Vidare förutsättes emellertid att, där särskilda omständigheter det föranleda, Konungen för visst fall skall äga förordna att skyddsrum skall fylla större krav på skyddsförmåga och utrymme än som eljest uppställas. Såsom motivering för detta stadgande åberopas (s. 252) bl. a., att det exempelvis kan anses nödvändigt att för en viktig industri skyddsrum med större skyddsförmåga än normalskyddsrum anordnas. De sakkunniga framhålla att det i allmänhet säkerligen torde låta sig göra att få dessa krav fyllda på frivillighetens väg men att möjlighet att giva åläggande dock bör finnas.

I propositionen anför *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist*:

»Det är otvivelaktigt önskvärt att krigsviktiga industrianläggningar såvitt möjligt förses med s. k. fullträffsäkra skyddsrum. Såsom dylika anläggningar torde böra betraktas icke blott anläggningar av omedelbar betydelse för rikets försvar utan jämväl företag som äro av större vikt för folkförsörjningen under krig. Av vad jag förut anfört framgår, att länsstyrelserna enligt 1938 års förfoganderättslag ha befogenhet att under luftskyddstillstånd föreskriva de skyddsrumsanordningar som med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet finnas påkallade. Luftskyddstillstånd råder sedan april 1940.

Då genom 1940 års skyddsrumslag meddelats föreskrifter rörande beskaffenheten av de skyddsrum som — oavsett luftskyddstillstånd — skola utföras, har det ansetts tveksamt, huruvida med stöd av 1938 års lag kunde fordras väsentligt mer än som ansetts möjligt att föreskriva enligt 1940 års lag. Att ställa högre krav än sistnämnda lag innefattar har även betecknats såsom obilligt mot vederbörande ägare. Häremot kan invändas, att 1938 års lag öppnar möjlighet till ersättning av allmänna medel åt den som åsamkas oskälig kostnad för skyddsrumbygge. Det ligger emellertid i sakens natur, att om skyddsrum redan utförts såsom normalskyddsrum, det kan vara praktiskt uteslutet att bygga om detsamma till fullträffsäkert eller att påfordra anordnande av nya fullträffsäkra skyddsanordningar. Med hänsyn härtill synes det lämpligt att genom en ändring i 1940 års lag söka skapa garanti att skyddsrum vid nya krigsviktiga anläggningar från början göras så långt möjligt fullträffsäkra. I samband härmed bör också övervägas i vad mån sådana skyddsrum kunna föreskrivas även vid redan befintliga krigsviktiga anläggningar.

Vid den omarbetning av 4 § i 1940 års lag, som av nu anförda skäl bör vidtagas, synes såsom inledande stadgande i paragrafen böra intagas föreskrift,

att skyddsrum skall utföras på det sätt som med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge är mest ändamålsenligt. Härefter torde böra intagas de nuvarande bestämmelserna om normalskyddsrum. Beträffande skyddsrum vid krigsviktig anläggning bör därefter föreskrivas, att det skall så långt möjligt erbjuda skydd jämväl mot direkt bombträff. Det torde böra ankomma på Konungen att meddela bestämmelser om vilka anläggningar som skola anses vara av krigsviktig natur.

I sin tidigare berörda skrivelse till överståthållarämbetet och länsstyrelserna förutsatte luftskyddsinspektionen, att vid särskilt utsatta krigsviktiga industrier fullträffsäkra skyddsrum skulle anordnas ej blott vid ny- eller ombyggnad utan även i vissa fall då utan samband med ny- eller ombyggnad goda förutsättningar för anordnande av dylika skyddsrum vore för handen. Att vid väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådana anläggningar kräva fullträffsäkra skyddsrum synes ej vara oskäligt. Beträffande andra befintliga krigsviktiga anläggningar torde åläggande att anordna fullträffsäkra skyddsrum böra meddelas allenast på grund av synnerliga skäl, såsom då anläggningen vid krig kan väntas bli särskilt utsatt för flyganfall. Givetvis bör hänsyn tagas även till kostnaderna i varje särskilt fall. Jag vill erinra, att enligt 14 § i 1940 års lag befrielse kan meddelas från utförande av skyddsrum som skulle draga oskälig kostnad. Endast sällan torde det finnas rimligt att ålägga industri, som nyligen inrättat skyddsrum i enlighet med hittills gällande krav, att utan samband med väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning anordna fullträffsäkra skyddsrum.

Frågan huruvida fullträffsäkert skyddsrum skall anordnas torde böra prövas i den ordning som eljest gäller enligt 1940 års lag. Av 12 och 13 §§ i lagen torde följa, att frågan städse kommer att prövas av länsstyrelsen antingen direkt eller efter underställning från byggnadsnämnd.»

Lagrådet har lämnat det upprättade lagförslaget utan erinran.

I *motionen* anföres bland annat följande:

Anordnandet av fullträffsäkra skyddsrum för krigsviktiga anläggningar måste i högsta grad anses vara en samhällets angelägenhet. Det är minst lika viktigt för samhället som för den enskilde företagaren, att den här avsedda personalen kan beredas ett effektivt skydd vid luftanfall. Fullträffsäkra skyddsrum äro ur denna synpunkt närmast jämförbara med sådana anstalter, som vidtagas för det allmänna luftskyddet. Det förefaller därför rimligt, att kostnaden för fullträffsäkra skyddsrum till viss del bäres av staten. Härvid synes skäligt, att staten tager på sig den merkostnad, som anordnandet av fullträffsäkra skyddsrum medför i jämförelse med normalskyddsrum. Detta torde vara en lämpligare lösning än att — såsom propositionen förutsätter — lämna dispens från ifrågavarande skyldighet, där kostnaden för skyddsrum blir mera avsevärd.

Enligt 4 § lagen den 1 mars 1940 om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. skall skyddsrum utföras som s. k. normalskyddsrum, d. v. s. erbjuda skydd mot splitter, gaser och ras.

Utskottet.

Med det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av sagda lagrum avses att skyddsrum vid industriella anläggningar av krigsviktig natur så långt möjligt skola erbjuda skydd jämväl mot direkt bombträff. I samband härmed föreslås införande i lagrummet av en allmän bestämmelse av innebörd att skyddsrum skall utföras på det sätt som med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge är mest ändamålsenligt. Utskottet anser i likhet med departementschefen önskvärt att krigsviktiga industrianläggningar såvitt möjligt förses med fullträffsäkra skyddsrum och har sålunda intet att erinra mot förslaget härutinnan. Icke heller i övrigt har förslaget föranlett erinran från utskottets sida.

Beträffande den i motionen väckta frågan om bidrag av statsmedel till kostnaden för anordnande av fullträffsäkra skyddsrum anser utskottet någon allmän rätt till ersättning av statsmedel för dylika kostnader icke böra införas, något som dock icke utesluter att i särskilda fall sådan ersättning bör kunna utgå till anläggningens ägare eller innehavare. Särskilt då fråga uppkommer om föreläggande att anordna fullträffsäkra skyddsrum i befintlig anläggning annorledes än vid väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av densamma synes Kungl. Maj:t böra taga under övervägande huruvida bidrag eller lån av statsmedel bör beredas ägaren eller innehavaren.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att förevarande proposition, nr 348, måtte av riksdagen bifallas; samt

B) att den i ärendet väckta motionen, II: 460, måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

Stockholm den 18 november 1943.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit
från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Wagnsson, Branting, Karl Johan Olsson, Siljeström, Verner Andersson* och *Lindblom*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Gezelius**, *Ryberg, Lindberg* i Stockholm, *Landgren* och *Nilson* i Eskilstuna, fröken *Öberg* samt herr *Skoglund* i Umeå.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Branting*, som anfört och yrkat:

»Utskottet har icke fått några bestämda eller ens approximativa uppgifter angående vilka totala utgifter, som skola försakas genom det successiva anläggandet av 'fullträffsäkra' skyddsrum enligt den föreslagna lagen. Åsikterna härom ha varierat, men att iordningställande av fullträffsäkra skyddsrum för personalen inom landets krigsviktiga industrianläggningar omsider skall draga med sig kostnader, uppgående till åtskilliga tiotal miljoner kronor, har icke syntts otroligt. Departementschefen har också särskilt framhållit, att såsom krigsviktiga industrianläggningar torde böra betraktas icke blott anläggningar av omedelbar betydelse för rikets försvar utan jämväl företag, som äro av större vikt för folkförsörjningen.

Frånvaron av pålitliga uppgifter angående så avsevärda totalkostnader, som här ifrågasättas, har syntts mig anmärkningsvärd.

Ifrågavarande kostnader skola enligt förslaget bäras av respektive industri-företag, men utskottet förutsätter också möjligheten av bidrag eller lån av statsmedel. Om storleksordningen av dessa statsutgifter vet man t. v. ingenting.

Oavsett vilka parter, som skola stå för dessa framtida, högst avsevärda utgifter komma de givetvis i sista hand att belasta hela samhället. Under krigsåren, då det gällt landets trygghet, ha de ekonomiska synpunkterna helt naturligt kommit i efterhand. Många ha också vant sig vid att icke räkna så noga med miljonerna. Snart måste dock en återgång ske till ett normalt ekonomiskt betraktelsesätt. Man har i detta speciella fall gjort gällande, att krigsindustrierna ha god råd att betala. Det är möjligt. Men som vårt ekonomiska system fungerar går ändå allt slöseri till sist hårdast ut över de minst be-medlade.

Man skulle nog icke haft så mycket att invända mot det nu föreslagna lagstadgandet om fullträffsäkra skyddsrum för vissa industrier, om det framlagts redan i samband med 1940 års skyddsrumslag, eller kort därefter. Propositionens framläggande under femte krigsåret, då det europeiska kriget av allt att döma befinner sig i sin slutfas, framkallar i och för sig undran och tvivelsmål. Dock är det ju från dessa utgångspunkter konsekvent, att lagen konstruerats så, att den icke torde få någon praktisk betydelse förrän efter kriget.

Lagförslaget har tillkommit efter en numera ett år gammal framställning från luftskyddsinspektionen. I en senare avgiven motivering har denna inspektion framhållit, att de krigsviktiga industrierna i händelse av krig torde bli i första hand bombade. Ytterligare anföres: 'Den personal, som sysselsättes vid krigsviktiga industrier, är många gånger ytterst svårersättlig med hänsyn till sin specialutbildning etc. och personalförluster i dylika fall kunna många gånger medföra större avbrott i produktionen än materiella skador.'

Detta är uppenbarligen en motivering för att *all* dylik personal skall äga tillgång till fullträffsäkra skyddsrum. Emellertid går ju propositionen ut på,

att lagen *icke* skall äga tillämpning i fråga om redan befintlig anläggning, annat än vid väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av anläggningen, eller där eljest synnerliga skäl därtill äro. Det förhåller sig givetvis dock så, att den ur krigsindustriell synpunkt värdefulla, specialutbildade personal, som lagen avser att skydda, arbetar just vid de redan nu befintliga anläggningar, på vilka lagen *icke*, annat än i vissa fall, skall äga tillämpning. Såsom propositionen är utformad kan den uppenbarligen *icke* annat än högst obetydligt stödja sig på den av luftskyddsinspektionen anförda motiveringen; någon annan har emellertid *icke* presterats.

Men *icke* heller denna motivering synes sakligen hållbar. Om de vanliga uppgifterna angående effekten av nutida luftbombardemang äro tillnärmelsevis tillförlitliga synes det påtagligt, att dessa bombningar numera nått en sådan styrkegrad, att ingenting alls blir kvar varken av de bombade industrieanläggningarna eller av kringliggande samhällen. Tanken att, efter ett dylikt totalt förödande bombardemang mot en svensk industriort, de i den förstörda industrien anställda arbetarna — sedan deras fabriker lagts i ruiner, deras hem förintats och deras närmaste dödats — skulle grävas upp ur sitt 'fullträffsäkra' skyddsrum och härefter överföras till en likadan anläggning, som stod och väntade på dem, där deras specialutbildning kunde komma till sin rätt — denna tanke synes lika verklighetsfrämmande som att man skulle kunna under krigets gång någonstades i vårt land uppföra nya krigsindustriella anläggningar, i stället för dem som förstörts, där ifrågavarande arbetare skulle kunna med fördel placeras. I vissa undantagsfall har visserligen, som bekant, viktig krigsindustri förlagts inne i berg. Men oavsett denna sällsynta utväg torde vi *icke* disponera några områden, som *icke* kunna nås av fientligt bombflyg, där man kan i trygghet uppföra en ny krigsindustri — 'jämväl omfattande företag av större vikt för folkförsörjningen'. Tanken att något sådant skulle vara genomförbart, synes hämtad från för oss främmande förhållanden.

Givetvis är det i och för sig synnerligen önskvärt, att personalen i den krigsviktiga industrien, liksom varje annan personal, äger tillgång till 'fullträffsäkra' skyddsrum. Det är också önskvärt t. ex. att barnen i skolorna, vilka ofta bli utsatta för mördande bombardemang, äga tillgång till verkligt säkra tillflyktsorter. Också många andra människor än dessa äro 'svårersättliga', utan att regeringen dock för deras räkning velat föreslå fullträffsäkra skyddsrum.

För övrigt, vad som är ett säkert skyddsrum ena året, blir det nästa en dödsfälla, till följd av sprängämnenas ständigt stegrade effekt.

Skyddsrumslagen av den 1 mars 1940 är ju *icke* någon provisorisk lag. Meningen är att man allt framgent skall i vårt land vid bostads- och industribyggen konstruera splitterskyddsrum med tanke på eventuella luftbombardemang. Frågan är nu den, om det verkligen ur allmänekonomiska synpunkter kan anses rimligt att ytterligare skärpa kraven enligt denna lag och belasta den kommande industriella byggnadsverksamheten med improduktiva utgifter på miljontals kronor, även under morgondagens freds- och

återhämtningsperiod, när samhällets resurser i stället böra tagas i anspråk för produktiva uppgifter.

Då jag icke kunnat finna bärande skäl härför och ej heller blivit övertygad om det ur mänskliga synpunkter rättvisa eller ur militära synpunkter rationella i de föreslagna lagbestämmelserna, och då jag slutligen icke heller kunnat överblicka de ekonomiska konsekvenserna av den föreslagna lagen, får jag yrka,

att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.»
